

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА-ВИКЛАДАЧА ДЮСШ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЯК ОРІЄНТИР БАЗОВОЇ ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТИ

Визначено актуальність уточнення дефініції готовності майбутнього тренера-викладача ДЮСШ до виховної роботи як орієнтиру базової професійної освіти. У результаті аналізу наукових джерел уточнено значення понять “виховна робота”, “готовність до виховної роботи”, “підготовка”, “майбутній тренер-викладач”. На цій основі сформульовано визначення готовності майбутнього тренера-викладача до виховної роботи у ДЮСШ.

Ключеві слова: *готовність, тренер-викладач, ДЮСШ, виховна робота, професійна освіта.*

Серед пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку позашкільної освіти важливого значення надано системі дитячо-юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ), що має належне відображення у Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту, Національному плані дій щодо реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту, Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту на 2007–2011 рр. та інших нормативних документах.

На сьогодні, усталена думка полягає в тому, що заняття в ДЮСШ є, насамперед, ефективним засобом зміцнення фізичного й психічного здоров'я вихованців, а також підготовки спортивного резерву збірних команд країни. Разом із тим, деякими вченими зазначено, що однією з провідних функцій ДЮСШ є виховна функція, яка передбачає, з одного боку, підвищення ефективності змагальної діяльності спортсмена, а з іншого – сприяє всебічному вихованню соціально цінної особистості [19].

Очевидно, що виховання юних спортсменів у ДЮСШ не може зводитися лише до супроводу тренувальних і змагальних навантажень. Скоріше, мова повинна вестися про цілеспрямовану професійну змістовну діяльність спортивних педагогів, яка сприяє максимальному розвитку особистості дитини, входженню її в контекст сучасної культури, становлення її як суб'єкта свого життя, формуванню мотивів і цінностей [8, с. 39].

Виконання суспільно необхідних виховних завдань безпосередньо залежить від готовності тренерів-викладачів до виховної роботи. Їх роль у передачі суспільних норм і цінностей була й залишається дуже значною, оскільки тренер як безперечний авторитет виступає для вихованця референтним зразком нормативної соціальної дії та взаємодії.

Основою для планомірного формування відповідної готовності майбутнього тренера-викладача до виховної роботи виступає фахова підготов-

ка у вищому навчальному закладі, у ході якої здобуваються спеціальні знання, досвід самостійної професійної діяльності.

Утім, у межах цієї підготовки до сьогодні не було конкретизовано один з її важливих цільових орієнтирів, а саме – готовність до виховної роботи майбутнього тренера.

Здійснимо спробу подолати цей недолік, для чого, насамперед, уточнимо значення термінологічного конструкту “готовність до виховної роботи майбутнього тренера-викладача ДЮСШ до виховної роботи”, що й виступає *метою* дослідження, результати якого висвітлено в цій *статті*. Основним *методом цього дослідження* став аналіз наукових джерел.

Для виконання поставленого завдання послідовно проаналізуємо складові дефініції, першою з яких виступає “майбутній тренер-викладач”.

Враховуючи вимоги нормативних документів [4; 7], услід за А. Сватсьєвим, словосполученням “тренер-викладач ДЮСШ” будемо позначати особу, яка має відповідну фізичну й фахову підготовку для проведення навчально-тренувальної діяльності в певному виді спорту, спрямованої на формування та вдосконалення спеціальних теоретико-практичних знань, умінь та фізичних навичок юних спортсменів, розвиток їх перспектив [17, с. 119].

Наступні наші зусилля спрямуємо на уточнення значення терміна “виховна робота тренера-викладача ДЮСШ”, для чого, насамперед, звернемося до лексикографічних джерел і методичних публікацій, у яких виховна робота визначається як:

– цілеспрямована діяльність з організації життєдіяльності дорослих і дітей, що ставить своєю метою створення умов для повноцінного розвитку особистості (при цьому наголошується, що через виховну роботу реалізується виховний процес) [8, с. 25];

– вид педагогічної діяльності, спрямований на організацію виховного середовища й управління різноманітними видами діяльності школярів з метою вирішення питань гармонійного розвитку їх особистості [21, с. 97];

– професійна діяльність з організації виховного процесу в освітньому закладі та відкритому соціумі [10];

– професійна діяльність з організації виховного процесу в освітньому закладі та відкритому соціумі, яка передбачає вибір і реалізацію форм і методів виховання учнів відповідно до поставлених виховних завдань у спільній діяльності педагогів та учнів [18];

– цілеспрямована діяльність з організації життєдіяльності дорослих і дітей, що ставить своєю метою створення умов для повноцінного розвитку особистості останніх [3].

Особливо відмічено, що виховна робота передбачає вибір форм і методів виховання учнів відповідно до поставлених виховних завдань і сам процес їх реалізації. При цьому ця робота, насамперед, передбачає організацію спільної діяльності педагогів та учнів, а також забезпечує регулювання відносин соціальних інститутів, які істотно впливають на дитину [10].

Отже бачимо, що загальною категорією усіх наведених дефініцій виховної роботи виступає слово “діяльність”. При цьому підкреслено, що ця діяльність є професійною та цілеспрямованою. Проте, у дефініціях не розкрито характер діяльності, тобто не вказано ні те, на що вона спрямована, ні те, яким чином протікає.

Долаючи ці недоліки, продовжуючи традиції, закладені В. Мазіним, виходимо з того, що цільовим орієнтиром виховної роботи тренера-викладача в ДЮСШ має стати створення умов для інтеріоризації вихованцями цінностей олімпізму й формування на їх основі системи особистісних диспозицій у складі ментального габітусу, яка визначається як олімпійська культура особистості [12; 14].

При цьому, спрямованість організації виховного процесу в ДЮСШ на формування олімпійської культури, визначає такі напрями діяльності тренера-викладача: формування ціннісних орієнтацій вихованців, що відповідають ідеалам олімпізму; формування рис особистості, що відповідають ідеалам олімпізму; закріплення цих рис у поведінці та формування на їх основі стилю життя [12].

Щодо визначення процесуальних особливостей виховної роботи в ДЮСШ, то ми вважаємо за доцільне звернутися до педагогічних досліджень, у яких наголошено, що будь-який виховний вплив у межах виховної роботи може мати місце тільки в педагогічній ситуації (А. Карманчиков [6], І. Липський [11], В. Мазін [12], І. Назаров [13] та інші дослідники).

Аналіз праць названих авторів дав змогу констатувати, що у традиціях сучасної педагогіки загалом педагогічна ситуація розуміється як:

– сукупність умов і обставин, що спеціально задаються педагогом або виникають спонтанно в педагогічному процесі, використана з метою формування й розвитку особистості учня [8];

– короткочасна взаємодія вчителя з учнем (групою, класом) на основі протилежних норм, цінностей та інтересів, що супроводжується значними емоційними проявами та спрямовується на перебудову сформованих взаємин [3].

Враховуючи наведені й інші дефініції, вважаємо, що у контексті виховної роботи в ДЮСШ доцільним є використання терміна “педагогічна ситуація” у такому значенні: “сукупність спеціально створених або спонтанних умов і обставин в педагогічному процесі, які використовуються з метою формування та розвитку особистості вихованця”.

Як відмічає В. Мазін, введення терміна “педагогічна ситуація” в такому значенні дає змогу розглядати педагогічний процес як безперервний ланцюг взаємопов’язаних ситуацій, які виступають продовженням одна одної [12].

Важливим у контексті конструювання робочої дефініції “виховна робота тренера-викладача ДЮСШ” виступає звернення до уточнення змісту терміна “виховний процес”. Спираючись на наукові джерела [20], у нашому дослідженні під виховним процесом будемо розуміти поступальний

розвиток особистості вихованця, рушійною силою якого виступає цілеспрямований педагогічний вплив.

На нашу думку, наряду із термінами “виховний процес”, “педагогічна ситуація” до дефініції виховної роботи тренера-викладача має бути введено термін – “позиція педагога”, під якою, згідно із педагогічними традиціями, будемо розуміти систему інтелектуальних, вольових і емоційно-оцінних відносин педагога до світу, педагогічної дійсності й педагогічної діяльності, які є джерелом його активності [15].

Ще одним необхідним терміном для описання виховної роботи в процесуальному аспекті виступає термін “метод виховання”, під яким розуміється спосіб досягнення заданої виховної мети через вплив на свідомість, волю, почуття, поведінку вихованців з метою вироблення у них заданих якостей [1; 16].

Отже, враховуючи результати аналізу лексикографічних і наукових джерел, виховну роботу тренера-викладача ДЮСШ визначимо як професійну діяльність із забезпечення виховного процесу у спортивному закладі, яка обумовлена його суб’єктною позицією і передбачає вибір і реалізацію виховних методів у низці педагогічних ситуацій з метою формування у вихованців олімпійської культури.

Ключовою умовою оволодіння тренерами-викладачами необхідними знаннями і вміннями з виховної роботи в ДЮСШ є навчання в профільному вищому навчальному закладі. Утім, відповідна підготовка не може бути описана без використання для описання її бажаних результатів якихось ключових термінів, наприклад, “компетентність”, “культура” або “готовність”.

Беручи до уваги те, що на сьогодні в багатьох наукових працях, присвячених фаховій підготовці майбутніх тренерів-викладачів, наголошено на пріоритеті компетентісного підходу для визначення орієнтирів цієї підготовки, услід за А. Сватсьєвим [17], у контексті завдань нашого дослідження, віддаємо перевагу підходу, в якому ключовим терміном виступає “готовність”.

Зроблений А. Сватсьєвим аналіз використання у наукових джерелах терміна “готовність”, а також похідного терміна “професійна готовність” у контексті професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів, дав змогу визначити те, що, у розумінні авторів наукових праць готовність – це деякий психічний стан, зумовлений наявністю у суб’єкта образу структури певних дій (у випадку, коли розглядається професійна готовність – професійної діяльності), який набувається – у ході засвоєння відповідного суспільного досвіду [17, с. 106].

Цей стан лежить в основі інтегративної професійної якості – професійної готовності, яка, у свою чергу, виступає як складна системна характеристика, котра визначає процес і результат становлення особистості як суб’єкта професійної діяльності за допомогою набуття ціннісно-смыслового досвіду вирішення навчально-професійних завдань на основі власної професійної позиції [17, с. 106].

Відзначимо, що А. Свасьєв розрізняє значення термінів “готовність” і “підготовленість”. Автор наголошує на тому, що термін “готовність” – вказує, насамперед, на суб’єктивний стан, тоді, як термін “підготовленість” – вказує на об’єктивний стан, що визначається тривалою участю та зануренням у професію через зафіксовані фактичні дії та результати професійної діяльності [17, с. 108]. Відзначимо, що зазначена детермінація є недоречною, адже таке “розділення” смислів не додає нічого нового в розумінні об’єкта нашого дослідження.

Проаналізувавши дефініції професійної готовності, визначимо готовність майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у ДЮСШ як інтегративний стан особистості тренера, обумовлений певною системою його переконань, цінностей, мотивів і особистісних якостей.

Будь-яка готовність, у тому числі готовність до виховної роботи в ДЮСШ, виступає “результатом професійної підготовки, яка починається з професійного самовизначення, професійної освіти, виховання, розвитку, самовиховання” [17].

В освітніх нормативно-правових актах України, зокрема в Законі України “Про вищу освіту” (2002), професійну підготовку визначено як “здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальності”. При цьому професійну підготовку майбутніх тренерів-викладачів ДЮСШ співвіднесено із напрямом підготовки 6.010202 “Спорт” (бакалаври), а також із спеціальностями 7.01020201 (спеціалісти) та 8.01020201 (магістри) “Спорт (за видами)”.

Відзначимо, що логічно, щоб формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ було започатковано на рівні бакалаврату. Насамперед, це пов’язано із тим, що мінімальні кваліфікаційні вимоги до тренера-викладача ДЮСШ передбачають наявність неповної (молодший спеціаліст) вищої освіти відповідного напрямку підготовки [4].

На сьогодні зміст професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів визначається трьохкомпонентними галузевими стандартами. Першим компонентом цих стандартів виступає освітньо-кваліфікаційна характеристика фахівця (далі – ОКХ), яка містить перелік первинних посад, професійних функцій, завдань, умінь фахівця, що визначається дослідженням структури та змісту професійної діяльності. Другий компонент – освітньо-професійна програма (далі – ОПП), яка інтегрує зміст навчання, що забезпечує опанування визначених в ОКХ умінь та набуття здатності їх використання. Третій компонент – засоби діагностики, до яких відносяться технології визначення рівня сформованості вмінь і навичок студента за напрямом підготовки чи спеціальністю [2].

Положення галузевих стандартів конкретизуються у стандартах ВНЗ (варіативних частинах ОКХ та ОПП, навчальних планах, робочих навчальних програмах дисциплін). При цьому основою для планомірного формування професійної готовності майбутнього тренера-викладача загалом і його готовності до виховної роботи в ДЮСШ зокрема є інтеріоризація змісту

навчальних дисциплін, у ході якої здобуваються спеціальні знання, досвід самостійної діяльності на основі цих знань, а також закладаються підвалини готовності до успішної реалізації здобутих знань і вмінь у самостійній професійній діяльності [2].

Відмітимо, що, згідно з чинними нормативними документами, навчальна дисципліна визначається як педагогічно адаптована система понять про явища, закономірності, закони, теорії, методи будь-якої галузі діяльності із визначенням потрібного рівня сформованості у тих, хто навчається, певної сукупності вмінь і навичок [9].

Враховуючи вищезазначене, підготовка майбутнього тренера-викладача до виховної роботи у ДЮСШ передбачає аспект академічної освіти, який безпосередньо стосується формування у бакалаврів напряму “Спорт” під час вивчення ними визначених дисциплін особистісних новоутворень, необхідних для ведення виховної роботи в дитячо-юнацькій спортивній школі відповідно до олімпійських імперативів.

Висновки. Підводячи загальний підсумок нашим міркуванням, враховуючи проведений аналіз ряду дефініцій, визначимо “готовність майбутнього тренера-викладача до виховної роботи у ДЮСШ” як його особистісний стан, що обумовлюється спеціальною підготовкою і є потенційною основою для формування у юних спортсменів олімпійської культури, через використання ефективних і доцільних педагогічних методів у низці виховних ситуацій навчально-тренувального процесу.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні параметрів готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ.

Список використаної літератури

1. Айсмонтас Б. Б. Педагогическая психология : электронный учебник [Электронный ресурс] / Б. Б. Айсмонтас. – Режим доступа: http://www.ido.rudn.ru/psychology/pedagogical_psychology/11.html.
2. Буренко М. С. Формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи майбутніх тренерів-викладачів у процесі вивчення циклу професійно-орієнтованих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Буренко Марина Сергіївна. – Запоріжжя, 2012. – 224 с.
3. Воронин А. С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике / А. С. Воронин. – Екатеринбург : ГОУ ВПО УГТУ-УПИ, 2006. – 135 с.
4. Довідник кваліфікаційних характеристик професій робітників : Наказ № 2264 [Електронний ресурс]. – Київ : Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту. Вип. 85. Спортивна діяльність. – [Чинний від 17.10.2002]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.12822.0>.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Карманчиков А. И. Факторы формирования педагогической ситуации [Электронный ресурс] / А. И. Карманчиков // Вестник ТГПУ. – 2010. – № 12. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/factory-formirovaniya-pedagogicheskoy-situatsii>.
7. Класифікатор професій ДК 003:2005 (На заміну ДК 003-95). – Київ : Держспоживстандарт України, 2005.

8. Коджаспирова Г. Н. Педагогический словарь: для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г. Н. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Москва : Академия, 2000. – 176 с.
9. Комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти. Додаток 1 до наказу МОН України від 11.10.2007 р. № 897 “Про створення робочих груп з розроблення галузевих стандартів вищої освіти” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elib.crimea.edu/zakon/list484.pdf>.
10. Коррекционная педагогика и специальная психология : словарь : учеб. пособ. / сост. Н. В. Новоторцева. – 4-е изд., перераб. и доп. – Санкт-Петербург : КАРО, 2006. – 144 с.
11. Липский И. А. Социально-педагогическая ситуация: сущность, структура, управление / И. А. Липский // Научные труды Государственного научно-исследовательского института семьи и воспитания. – Москва, 2004. – Т. I. – С. 39–47.
12. Мазин В. Н. Воспитательная работа тренера-преподавателя как средство формирования у воспитанника ментальных образов и схем [Электронный ресурс] / В. Н. Мазин // Вестник МГОУ. Серия “Педагогика”. – 2015. – № 1. – С. 132–139. – Режим доступа: <http://vestnik-mgou.ru/Issue/IssueFile/323>.
13. Назаров И. Ф. Педагогическая ситуация и ее аспекты / И. Ф. Назаров // Статья воспитателем: заметки о педагогическом мастерстве и путях овладения им [Электронный ресурс]. – Алма-Ата : Мектеп, 1980. – 120 с. – Режим доступа: <http://nazarovilja.id1945.com/pedagogika/pedagogicheskaya-situatsiya-i-ee-aspekty.html>.
14. Олимпийская хартия (в действии с 7 июля 2007 г.). – Швейцария : Международный Олимпийский Комитет, 2007. – 47 с.
15. Педагогика : учеб. пособ. для студентов педагогических учебных заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – Москва : Школа – Пресс, 1998. – 512 с.
16. Подласый И. П. Педагогика: 100 вопросов – 100 ответов : учеб. пособ. для вузов / И. П. Подласый. – Москва : ВЛАДОС-пресс, 2004. – 365 с.
17. Сватъев А. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Андрій В’ячеславович Сватъев. – Запоріжжя, 2013. – 564 с.
18. Сидоров С. В. Принципы организации воспитательной работы в современной школе [Электронный ресурс] / С. В. Сидоров // Сайт педагога-исследователя. – Режим доступа: <http://si-sv.com/publ/4-1-0-16>.
19. Сутула В. А. Физическая культура: исторические предпосылки возникновения современного спорта / В. А. Сутула, В. А. Кириенко, А. Б. Жадан, Т. А. Ивакин // Физическое воспитание студентов творческих специальностей : сб. науч. тр. / под ред. С. С. Ермакова – Харьков : ХХПИ, 2000. – № 23. – С. 34–38.
20. Філонов Т. М. Виховний процес: методологія і специфіка дослідження / Т. М. Філонов // Педагогіка. – 2000. – № 9. – С. 11–20.
21. Шмырева Н. А. Педагогические системы: научные основы, управление, перспективы развития : учеб. пособ. / Н. А. Шмырева, М. И. Губанова, З. В. Крецан. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2002. – 119 с.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2015.

Надтока А. А. Готовность будущего тренера-преподавателя ДЮСШ к воспитательной работе как ориентир базового профессионального образования

Определена актуальность уточнения дефиниции готовности будущего тренера-преподавателя ДЮСШ к воспитательной работе как ориентира базового профессионального образования. В результате анализа научных источников уточнено значение понятий “воспитательная работа”, “готовность к воспитательной работе”,

“подготовка”, “будущий тренер-преподаватель”. На этой основе сформулировано определение готовности будущего тренера-преподавателя к воспитательной работе в ДЮСШ.

Ключевые слова: готовность, тренер-преподаватель ДЮСШ, воспитательная работа, профессиональное образование.

Nadtoka A. Readiness of the Future Coach and Teacher of the Youth Sports School for Educational Work as a Guideline for the Basic Vocational Training

The basis for the planned formation of the readiness of the future coach and teacher for educational work at the Youth Sports School is the professional training at the university, during which the special knowledge, experience of independent professional activity are acquired. It was stated that relevant targets has not yet been concretized within the framework of such training. As a result of the work done, the results of which are set out in the article, the meaning of such terms as “educational work”, “readiness for educational work”, “training”, “future coach and teacher” was clarified. On this basis, we have formulated the following definition of the readiness of the future coach and teacher for educational work at the Youth Sports School: this is his personal condition, which depends on the special training and is a potential basis for the formation of the young athletes’ Olympic culture, through the use of the effective and appropriate teaching methods by the coach in a number of educational situations of the training process. The prospects for the further research include the determination of the parameters of the readiness of the future coach and teacher for educational work at the Youth Sports School.

Key words: readiness, coach and teacher at the Youth Sports School, educational work, vocational education.